

THÔNG TIN KHOA HỌC

CẤU TRÚC NGHĨA BIỂU HIỆN CỦA CÂU VỚI NHÓM VỊ TỪ TRAO/TẶNG (TRONG TIẾNG ANH VÀ TIẾNG VIỆT)

Tác giả: Lâm Quang Đông

Nhà xuất bản Khoa học Xã hội, Hà Nội, 2008, 264 trang

Phạm Văn Tình*

Viện Từ điển học và Bách khoa thư

Nhà ngữ học B. Whorf đã từng nói: “Thực chất của ngôn ngữ học chính là tìm hiểu nghĩa”. Mà thực chất ngữ nghĩa của ngôn ngữ chính là mặt biểu hiện của lời nói

trong hiện thực giao tiếp. Nhiều năm qua, các nhà Việt ngữ học đã và đang tập trung đi sâu nghiên cứu những cơ chế biểu hiện ngôn từ tiếng Việt trên bình diện các kết cấu nghĩa. Cuốn sách *Cấu trúc nghĩa biểu hiện của câu với nhóm vị từ trao/tặng (trong tiếng Anh và tiếng Việt)* của tác giả Lâm Quang Đông cũng nằm trong xu hướng chung đó. Xuất phát điểm về mặt lí luận, tác giả căn cứ vào những luận đề chính yếu của L. Tesnière về cấu trúc tham tố của câu (1959) - những luận đề được Ch. J. Fillmore tiếp tục bổ sung, hoàn thiện trong luận thuyết về Ngữ pháp cách của ông (1970), và những quan điểm mới về nghiên cứu cấu trúc nghĩa câu của giới ngôn ngữ học thế giới trong những năm gần đây. Quan điểm của L. Tesnière là một bước ngoặt về việc xác lập các vai nghĩa trong cấu trúc nghĩa của câu mà ông cho rằng “đó mới chính là hạt nhân của thông báo (chứ không phải ở cấu trúc

mệnh đề)”. Dĩ nhiên, đó là một cách tiếp cận trong nhiều cách tiếp cận mà mỗi nhà khoa học có quyền lựa chọn. Đề tài của Lâm Quang Đông là một sự lựa chọn độc đáo, hữu ích và rất thú vị. Tác giả đã biết lựa chọn vấn đề bằng việc khảo sát mối quan hệ vị từ - tham thể này ở một phạm vi đối tượng điển hình: *các động từ trao/tặng* trong tiếng Anh và tiếng Việt. Tuy chỉ là một số động từ tiếng Anh và tiếng Việt (*give, present, donate, trao, tặng, biếu, cho, gửi,...*) nhưng nhóm động từ (thuộc một hành vi) này thể hiện một cách đầy đủ và sinh động nhất các khả năng kết hợp của vị từ, các vai nghĩa và các lớp nghĩa biểu hiện trong cấu trúc nghĩa của câu. Đúng như tác giả viết: “Vị từ mang ý nghĩa trao/tặng là một trong số các nhóm từ vựng cơ bản của ngôn ngữ. Chúng nằm trong số những yếu tố ngôn ngữ được tiếp thu và sử dụng sớm nhất ở trẻ em, và được coi là một trong những “viên gạch” đầu tiên để xây dựng nên các đơn vị ngữ nghĩa khác” (*Mở đầu*). Tuy hành vi quan hệ đặc biệt này là phổ quát ở nhiều ngôn ngữ, nhưng cách biểu hiện của nó trong từng ngôn ngữ lại khác nhau - khác nhau về ngữ trị (*valence*), khác nhau về trật tự từ và những quy cách kết hợp, khác nhau về “chất liệu” kết dính cấu trúc... Những vấn đề trên phản ánh cách tư duy, năng lực tri nhận và năng lực biểu hiện của mỗi dân tộc có sự khác biệt đáng kể. Tất cả những vấn đề này đã được tác giả quan tâm giải quyết hết sức chi tiết trong cuốn sách.

* ĐT: 0913344153, Email: favatin@yahoo.com

Là một giảng viên tiếng Anh nhiều năm nay, Lâm Quang Đông có lợi thế là vừa có kiến thức bản ngữ vừa có hiểu biết tiếng Anh vững chắc để có thể “đứng từ phía bên kia” nhìn về tiếng Việt. Sự khác biệt về ngữ hệ và loại hình giữa hai ngôn ngữ cho phép tác giả có cơ hội đào sâu hướng khai thác. Điều quan trọng - giữ vai trò quyết định - là tác giả đã có một nhãn quan của một nhà ngôn ngữ học thực thụ, tinh tế và sắc sảo. Các tri thức cập nhật về nghiên cứu ngữ nghĩa của câu không chỉ nằm trong chương mở đầu mà được tác giả diễn giải “tích hợp” một cách thuyết phục và hiệu quả trong 5 chương của hơn 230 trang sách. Ở đây, độc giả sẽ lần lượt thấy rõ các mô hình tiêu biểu về cấu trúc nghĩa biểu hiện của câu với nhóm động từ trao/ tặng với số lượng các diễn tố (*actants*) khác nhau ($a = 3$, $a < 3$ và $a > 3$). Chỉ với 3 “diễn viên” trong một “màn kịch” và một vài “kép” phụ (theo cách nói của Tesnière) mà họ đã “nhập vai” không biết bao nhiêu là vai nghĩa với các dạng biểu hiện “thiên biến vạn hoá”. Từ một ví dụ (§ 3.3.1 chương 3): *Anh bộ đội / đến / nhà / cho / em / lòng dũng cảm*, ta có thể “chê” ra và tìm được một loạt nhân tố góp phần làm nên cấu trúc nghĩa tổng thể của phát ngôn này. Từ đó, ta cũng lại tiếp tục mạch phát triển nghĩa qua một loạt phát ngôn tiếp theo (*Cô giáo cho bài giảng, yêu xóm làng thiết tha... Cho em*

tất cả, Người mang cho em cuộc đời mới, tươi sáng đầy ước mơ. Người cho em tất cả là Bác Hồ Chí Minh) đã tạo nên một thông điệp diễn ngôn rất hay và hàm súc. Như vậy, từ cấu trúc nghĩa của câu, ta có thể nhìn xa hơn tới cấu trúc nghĩa của văn bản.

Có thể nói, việc quan tâm nghiên cứu nghĩa của câu là một trong những hướng mới đi vào chiều sâu của ngôn ngữ trong ngôn ngữ học thời kỳ hậu cấu trúc luận. Ở Việt Nam, sau Nguyễn Thị Quy (với *Vị từ hành động tiếng Việt và các tham tố của nó*, 1995) và Nguyễn Văn Lộc (với *Kết trị của động từ tiếng Việt*, 1995), cuốn sách của Lâm Quang Đông với tiêu đề *Cấu trúc nghĩa biểu hiện của câu với nhóm vị từ trao/tặng (trong tiếng Anh và tiếng Việt)* đã tập trung nghiên cứu cấu trúc nghĩa biểu hiện của câu với một loại vị từ có tính điển hình về kết trị, cho nên cuốn sách đã tạo ra một “tiếng nói” - riêng, công phu và rất hữu ích - trong việc đào sâu cấu trúc ngữ nghĩa của câu. Vấn đề khá hóc búa nhưng đã được tác giả trình bày hết sức rõ ràng, mạch lạc bằng một tiếng Việt giản dị, khoa học và trong sáng. Cuốn sách này chắc chắn sẽ rất có ý nghĩa đối với giới Việt ngữ học và gần hơn, với những ai quan tâm tới việc giảng dạy, học tập tiếng Việt và ngoại ngữ nói chung.